

TS-alio

19.02.2023

Lännessä on Kiina-suhteiden uudelleenarviointi käynnissä

Tammikuussa saimme seurata kiistaa siitä, tulisiko Kiinasta saapuvia matkailijoita testata koronartartunnan varalta. Lopulta EU suositteli, että testejä tulisi vaatia. Tämä siitä huolimatta, että matkailijat voivat tuoda koronan unionin alueelle mistä tahansa päin maailmaa. Kiina reagoi tuomitsemalla päätöksen jyrkästi. EU:n päätös kertoo kuitenkin osaltaan länsimaissa käynnissä olevasta Kiinan suhteiden uudelleenarvioinnista. Yhdysvaltalaiset ja lisääntyvästi eurooppalaisetkin Kiinaa koskevat näkemykset ovat jakautuneet kahteen leiriin. ”Haukat” näkevät Kiinan uhkana, kun taas ”kyyhkyt” voivat myöntää Kiinan haastavan lännen asemaa ja arvoja mutta näkevät, että Kiinan kanssa voi ja pitää silti tulla toimeen. EU on asemoinut itsensä virallisesti näiden linjojen väliin pitämällä Kiinaa samanaikaisesti sekä kumppanina että systeemisena kilpailijana. Silti yhä useammin myös EU:n toimet viittaavat tiukentuneeseen asenteeseen Keskustan valtakuntaa kohtaan.

Uhka muodostuu, jos yhdellä toimijalla on kyky ja aikomus vahingoittaa toista. Kiina on maailman toiseksi suurin kansantalous ja sillä on myös toiseksi suurimmat puolustusmenot. Taloudessa Kiinalla onkin monella sektorilla kyky niin halutessaan vahingoittaa lähes kaikkia maailman maita. Tämä perustuu Kiinan markkinoiden kokoon ja maan hallitsevaan asemaan useiden tuotteiden ja raaka-aineen tuotannossa, kuten harvinaisissa maametalleissa ja lääkeaineissa. Kiinalla on myös ollut halua käyttää tätä kykyä, mutta se on aina vaatinut jotain, jota Kiina on pitänyt provokaationa. Tämän ovat viime vuosina saaneet kokea muun muassa Australia, Korea, Norja ja Liettua. Keinona Kiina on käyttänyt useimmiten tuontirajoituksia. Missään näissä tapauksissa Kiina ei ole julkisesti myöntänyt käyttävänsä kauppaa painostusvälineenä, mutta yhteys Kiinan toimien ja Kiinan ja kohdemaan poliittisten suhteiden välillä on ollut selvä. Vastaavasti sotilaallisesti Kiinalla on kykyä olla uhka erityisesti lähialueellaan, ja aikomuskin on tullut esille Kiinan toiminnassa aluekiistoissa Etelä-Kiinanmeren ja Intian osalta. Taiwanin kysymys on selkein tapaus, jossa Kiina on ilmeinen ja suora uhka rauhanomaiselle ja demokraattiselle yhteiskunnalle. Vastaavasti Yhdysvallat näkee Kiinan sotilaallisen voiman nousun lisäävän uhkaa sen läntisen Tyynenmeren asemia kohtaan.

Uhkan määritelmän mukaisesti siihen voi yrittää vaikuttaa joko kykyyn tai aikomukseen vaikuttamalla. Näiden keinojen painotuksen ero on selvä myös haukkojen ja kyyhkyjen tavassa toimia Kiinan suhteen. Kyyhkyt lähtevät siitä, että pitää vaikuttaa Kiinan aikomuksiin. Siten neuvottelut, järjestyminen ja Kiinan oma sisäisen muutoksen edistäminen kaupan ja muun kanssakäymisen kautta auttavat muuttamaan Kiinan huolestuttavampia käytösmalleja, tai jopa koko Kiinan. Haukat sitä vastoin näkevät, että juuri Kiinan kykyyn uhata tulee vaikuttaa. Näistä kahdesta lähestymistavasta juuri haukkamaisemmat toimenpiteet ovat viime vuosina selvästi vahvistuneet. Taloudessa on Euroopassakin alettu vähentää riippuvuutta Kiinasta. Esimerkiksi investointeja Kiinaan ja Kiinasta on hajautettu ja rajoitettu. Sotilaallisesti esimerkiksi Yhdysvaltojen korkean teknologian vientirajoitukset vaikuttavat Kiinan kykyyn käydä voitokkaita sotia tulevaisuudessa. Vastaavasti Yhdysvaltojen tuki Taiwanille on tähdännyt saaren sotilaallisen pelotteen lisäämiseen, joka vähentää Kiinan suhteellista kykyä liittää ”kapinallinen maakunta” itseensä. Silti on selvää, että Kiinan sotilaallista kykyä ei voi täysin hävittää.

Kiinan tiukka reaktio EU:n päätökseen osoittaa, miten Kiina haluaisi muut maat mukaan teeskentelemään, että Kiina muka noudattaa yhteisiä periaatteita. Kiinan hallitus on tässä suhteessa

oman propagandansa uhri. Hallitus ei voi väittää kotimaassaan, että maan koronatilanne on hallinnassa, ja samalla antaa siitä rehellisiä ja ajan tasalla olevia tietoja kansainväliselle yhteisölle. Niinpä hallitus pitäytyy väitteissään, vaikka ne ovat täysin epäuskottavia. Samalla se odottaa muiden myötäilevän sen näkemyksiä tai ainakin pysyvän vaiti. Niitä, jotka eivät pelaa tämän säännön mukaisesti rangaistaan. Tuloksena Kiinan uskottavuus kärsii ja haukkojen näkemykset saavat lännessä vain lisää uskottavuutta. Jos Kiina haluaisi, että sen käsittäminen ja käsitteleminen uhkana lakkaisi tai ainakin vähenisi, Kiinan pitäisi alkaa toimia avoimemmin ja rehellisemmin kansainvälistä yhteisöä koskevissa asioissa. Vähemmän aggressiivinen toiminta ja retoriikka Kiinan lähialueella mukaan luettuna Taiwan auttaisi myös paljon, mutta muutoksen tulisi olla pysyvä. Vaikka Kiina ulkopoliittisen retoriikan maltillistumisesta on viime aikoina ollut joitain merkkejä, kyseessä on todennäköisesti vain taktinen liike. Kuten kylmän sodan aikoihin, tulemme näkemään lännen ja Kiinan välillä liennytyistä ja kireitä vaihteita, mutta kaiken taustalla oleva geopoliittinen epäluottamus ei tule katoamaan.

Lauri Paltemaa
Professori
Itä-Aasian tutkimus- ja koulutuskeskus
Turun yliopisto